

HET *speelveld*
VAN DE ORTHOPEDEAGOGIEK
EEN PRAKTIJKGERICHTE BENADERING

| OWL PRESS |

Nicky Dirx & Mieke Gesquiere

INHOUD

INLEIDING

DANK

HOOFDSTUK 1

ALLE ORTHOPEDAGOGISCH HANDELEN IS AGOGISCH HANDELEN

15

1.	INLEIDING	17
2.	WAT IS AGOGIE(K)?	19
3.	DOEN VERANDEREN: 'THEORY OF CHANGING'	20
4.	MET OF ZONDER K?	22
5.	DRIE SLEUTELBEGRIPPEN VAN HET AGOGISCH HANDELEN	24
	5.1. Veranderen of beïnvloeden	24
	5.2. Handelen	24
	5.3. Emancipatie of empowerment als doel	25
6.	RICHTINGGEVENDE KENMERKEN VAN HET AGOGISCH HANDELEN	27
	6.1. Psychosociale verandering	27
	6.2. Doelgericht	28
	6.3. Systematisch	29
	6.4. Bewust	29
	6.5. Gewenst door de betrokkenen, vrijwillig	31
	6.6. Niet wederzijds	31
	6.7. Beroepsmatig	32
	6.8. Waardegebonden	32
7.	DE PROFESSIONALISERING VAN HET AGOGISCH HANDELEN	34
	7.1. Ontwikkeling van wetenschap en techniek	34
	7.2. Stijgende individualisering	35
8.	HET VERTREK PUNT VAN HET AGOGISCH HANDELEN	36
	8.1. Exagogiek of curatief agogisch werk	36
	8.2. Anagogiek of positief agogisch werk	36
	8.3. Katagogiek of preventief agogisch werk	37

9.	NIVEAUS VAN VERANDERINGSPROCESSEN	38
9.1.	Microniveau	38
9.2.	Mesoniveau	39
9.3.	Macroniveau	40
10.	SAMENGEVAT	41

HOOFDSTUK 2

WAT IS ORTHOPEDAGOGIE(K)? **43**

1.	INLEIDING	45
2.	WHAT'S IN A NAME?	46
3.	DE WORTELS VAN DE ORTHOPEDAGOGIEK	48
3.1.	De zorg voor 'gehandicapte' kinderen	48
3.2.	De zorg voor kinderen 'die niet deugen'	49
4.	DEFINITIES VAN DE ORTHOPEDAGOGIEK	51
5.	TWEE BELANGRIJKE VERSCHUIVINGEN MET BETREKKING TOT HET OBJECT VAN DE ORTHOPEDAGOGIEK	52
5.1.	Van het afwijkende kind naar de verontrustende (leef)situatie	52
5.2.	Van 'Wat heeft dit kind?' naar 'Welke vraag stelt dit kind?'	55
6.	DE VERRUIMING VAN DE ORTHOPEDAGOGIEK	56
6.1.	Van het orthopedagogische naar het ortho(ped)agogische	56
6.2.	Van personen met een handicap naar personen in een handicapsituatie	56
7.	HET ORTHO(PED)-AGOGISCH WERKVELD	57
8.	COMPETENTIES EN ROLLEN	60
9.	SAMENGEVAT	62

HOOFDSTUK 3

ORTHOPEDEGOGISCH DENKEN & KIJKEN: VIJF BRILLEN	65
1. INLEIDING	67
2. BRIL 1 – UITSTOTING EN SEGREGATIE: ONVOLWAARDIGEN, ABNORMALEN, BEZETENEN	70
2.1. Prehistorie en oudheid: survival of the fittest	71
2.1.1. Prehistorie	71
2.1.2. Oudheid	72
2.2. In de middeleeuwen	75
2.3. In de nieuwe tijd: op zoek naar de homo universalis	76
2.4. Vandaag	81
3. BRIL 2 – LIEFDADIGHEID EN BEVOOGDING: SUKKELAARS, ONGELUKKIGEN, MINDERVALIDEN	85
3.1. De middeleeuwen: ieders lot is door God vastgelegd	86
3.2. Vandaag	88
4. BRIL 3 – MEDISCH MODEL: HET DEFECTPARADIGMA: PATIËNTEN MET DEFECTEN	89
4.1. De verlichting	91
4.2. Historische terugval	99
4.3. Vandaag	101
5. BRIL 4 – HET NORMALISATIEPARADIGMA: LEERLINGEN MET MOGELIJKHEDEN	108
5.1. Normalisatie	111
Het normalisatieprincipe in de praktijk	113
5.2. Integratie	116
Betekenis van het normalisatieparadigma voor de praktijk	118
6. BRIL 5 – HET BURGERSCHAPSPARADIGMA: VOLWAARDIGE BURGERS MET RECHTEN EN PLICHTEN	123
6.1. Van een individueel naar een sociaal begrip van handicap	125
6.2. Van integratie naar inclusie	130
6.3. De persoon met een beperking als burger: het burgerschapsparadigma	130
6.3.1. Volwaardig burgerschap	133
6.3.2. Keuze en controle (empowerment)	134
6.3.3. Ondersteuning	134
6.3.4. Kwaliteit van bestaan ('quality of life')	136
Het burgerschapsparadigma in de praktijk: enkele inspirerende voorbeelden	148
7. SAMENGEVAT	153

HOOFDSTUK 4

ONDERZOEK IN DE ORTHOPEDAGOGIEK **157**

1.	INLEIDING	159
2.	DRIE VERSCHILLENDE MANIEREN VAN ONDERZOEK	160
2.1.	De geesteswetenschappelijke stroming: een praktische stroming	161
2.1.1.	Procedure: de hermeneutische cirkel	162
2.1.2.	Betekenis van de stroming voor de (ortho)pedagogische praktijk	168
2.1.3.	Kritiek op de geesteswetenschappelijke stroming	171
2.1.4.	Recent onderzoek	171
2.2.	De empirisch-analytische stroming: een technische stroming	176
2.2.1.	Procedure: de empirische cyclus	178
2.2.2.	Betekenis voor de (ortho)pedagogische praktijk	183
2.2.3.	Kritiek op de empirisch-analytische stroming	189
2.2.4.	Recent onderzoek	189
2.3.	De kritische orthopedagogiek: een emancipatorische stroming	191
2.3.1.	Procedures	192
2.3.2.	Betekenis voor de (ortho)pedagogische praktijk	193
2.3.3.	Kritiek op de kritische orthopedagogiek	196
2.3.4.	Recent onderzoek	196
3.	SAMENGEVAT	199

HOOFDSTUK 5

ORTHOPEDAGOGISCHE KOPSTUKKEN **201**

1.	INLEIDING	203
2.	ZWITSERLAND: DE BAKERMAT VAN DE HEILPEDAGOGIEK	204
2.1.	Heinrich Hanselmann	204
2.2.	Paul Moor	205
3.	NEDERLANDSE KOPSTUKKEN	206
3.1.	Kopstukken van het eerste uur	206
3.1.1.	Izaak Van Houte	206
3.1.2.	Willem Vliegthart	207
3.1.3.	Wilhelmina Bladergroen	208
3.1.4.	Leon van Gelder	209

3.2.	Kopstukken van het tweede uur	211
3.2.1.	Wim ter Horst	211
3.2.2.	Jacobus Kok	233
4.	DE DUITSE KOPSTUKKEN	247
4.1.	Heinz Bach	247
4.2.	Ulrich Bleidick	248
4.3.	Otto Speck	249
5.	DE POSITIVISTISCHE STROMING	250
5.1.	Johan (Joep) Dumont	250
5.2.	Jan Rispens	251
5.3.	Jan Dirk van der Ploeg	252
6.	DE KRITISCHE STROMING	255
6.1.	Ad van Gennep	255
6.2.	Geert Van Hove	256
7.	DE INTEGRATIEVE HANDELINGSORTHOPEDEAGOGIEK	257
7.1.	Eric Broekaert	257

HOOFDSTUK 6

EEN ABC

259

BIBLIOGRAFIE

HANDICAP (N.)

1650s, from *hand in cap*, a game whereby two bettors would engage a neutral umpire to determine the odds in an unequal contest. The bettors would put their hands holding forfeit money into a hat or cap. The umpire would announce the odds and the bettors would withdraw their hands – hands full meaning that they accepted the odds and the bet was on, hands empty meaning they did not accept the bet and were willing to forfeit the money. If one forfeited, then the money went to the other. If both agreed either on forfeiting or going ahead with the wager, then the umpire kept the money as payment. The custom, though not the name, is attested from 14c.

Reference to horse racing is 1754 (*Handy-Cap Match*), where the umpire decrees the superior horse should carry extra weight as a “handicap;” this led to sense of “encumbrance, disability” first recorded 1890. The main modern sense, “a mental or physical disability,” is the last to develop, early 20c.

HANDICAP (V.)

“equalize chances of competitors,” 1852, but implied in the horse-race sense from mid-18c., from **HANDICAP (N.)**. Meaning “put at a disadvantage” is from 1864. Earliest verbal sense, now obsolete, was “to gain as in a wagering game” (1640s). Related: **HANDICAPPED**; *handicapping* (Handicap, s.d).

Handicap (s.d). Geraadpleegd van <https://www.etymonline.com/word/handicap>
Speelveld (s.d). Geraadpleegd van <https://www.woorden.org/woord/speelveld>

INLEIDING

In de orthopedagogiek streven we naar een eerlijk speelveld voor iedereen. Het woord ‘handicap’ vindt zijn oorsprong in het Engelse ‘hand in cap’, een spel waarbij spelers hun hand in een hoed of kap staken om hun startpositie te bepalen. Het symboliseert treffend het feit dat niet iedereen vanaf het begin dezelfde speelkansen heeft of aan dezelfde startstreep begint. Orthopedagogiek erkent en onderzoekt deze ongelijkheden, met als doel de leefsituatie, de participatie in de samenleving en de kwaliteit van bestaan van elk individu te verbeteren. De orthopedagogiek richt zich sinds lang niet meer uitsluitend op personen met een ‘handicap’ en tijdens het lezen van dit boek zal blijken dat ook het gebruik van deze term al lang passé is.

We starten met de afbakening van het orthopedagogisch speelveld. Een speelveld, niet letterlijk als veld om te spelen – of misschien soms wel? – maar als terrein, een ruimte ‘waarop iets of iemand activiteiten verricht of kansen krijgt’ (Speelveld, s.d). Wat de orthopedagogiek betreft, is dit veld niet altijd voor iedereen even duidelijk. Wat is orthopedagogisch handelen? Wat doet een orthopedagoog? Wat is orthopedagogiek? Op die vragen proberen we een antwoord op te formuleren in hoofdstuk 1 en 2.

Hoe heeft ons vakgebied zich ontwikkeld en welke ideeën hebben de tand des tijds doorstaan? In hoofdstuk 3 duiken we dieper in de geschiedenis van de orthopedagogiek en ontrafelen we de spelregels. We ontdekken hoe het speelveld in de loop der tijd is geëvolueerd: van vroegere opvattingen over ‘abnormaliteit’ tot moderne inzichten over inclusie, empowerment en sociale rechtvaardigheid.

We verkennen in hoofdstuk 4 ook hoe de orthopedagogiek zich heeft ontwikkeld tot een wetenschap die gedreven wordt door onderzoek en evidence-based practice. We exploreren de verschillende onderzoeksmethoden: van discoursanalyses tot handelingsgericht onderzoek en alles daartussenin.

In hoofdstuk vijf passeren een aantal belangrijke kopstukken uit de orthopedagogiek de revue: enkele oudere reuzen op wiens schouders we staan, maar ook enkele recentere orthopedagogen.

We eindigen in hoofdstuk zes met een ABC, een soort letterspel waarbij we door middel van een alfabet onze selectie presenteren van een aantal belangrijke begrippen, actuele tendensen, en uitdagingen voor de toekomst.

Betreed dit bijzondere speelveld waar elke stap een potentieel keerpunt is, waar een strategie al eens moet worden heroverwogen en er soms veerkrachtig 'terug naar start' moet worden gegaan, maar waar elk stapje vooruit er ook eentje is gewonnen.

DANK

We lieten ons bij het schrijven van dit boek inspireren door onze eigen werkervaringen, boeiende gesprekken met collega's en studenten, en waardevolle contacten met het werkveld. Dit stelde ons in staat om de theorie te staven met praktijkvoorbeelden en casuïstiek. Graag willen we iedereen bedanken die ons hierbij, hetzij bewust of onbewust, in de kaart speelde.

Dank aan Nina & Sophie van Owl Press voor het geduld en de fijne samenwerking en Joris voor de mooie illustraties.

Merci, Joke & Karolien, om een stukje over jullie expertisedomein bij te dragen in ons ABC.

Dankjewel aan iedereen die we mochten interviewen. Dankjewel ook Sociaal.Net. Door het delen van jullie verhalen kreeg dit boek meer kleur.

Dank ook aan Stella, Frits, Judith & Polie en aan Finne, Kamiel & Koen om ons vrij spel te geven bij het schrijven van dit boek.

Mieke & Nicky

HOOFDSTUK 1

ALLE
orthopedagogisch
HANDELEN IS
agogisch
HANDELEN

*'When you can't change the direction of the wind,
adjust your sails'*

— Harriet Jackson Brown Jr.

AAN HET EINDE VAN DIT HOOFDSTUK

- weet je wat de begrippen 'agogisch handelen' en 'agogie(k)' betekenen;
- kan je een definitie geven van het begrip 'agogiek';
- kan je uitleggen waarom agogiek een 'theory of changing' is;
- ken je de sleutelbegrippen van het agogisch handelen;
- kan je een omschrijving geven van de richtinggevende kenmerken van het agogisch handelen;
- kan je aan de hand van de agogische kenmerken motiveren of een situatie al dan niet agogisch handelen betreft;
- kan je uitleggen hoe de professionalisering van het agogisch handelen tot stand kwam;
- kan je de drie vertrekpunten van het agogisch handelen omschrijven;
- kan je omschrijven op welke niveaus van verandering je als agoog kan werken.

1. INLEIDING

Alle orthopedagogisch handelen vertrekt vanuit agogisch handelen. Elke orthopedagoog is een agoog maar niet elke agoog is een orthopedagoog.

Vooraleer we in hoofdstuk 2 verder uitzoeken wat we onder de begrippen ‘orthopedagogie(k)’ en ‘orthopedagogisch handelen’ kunnen verstaan, kan het inzicht in wat we precies kunnen begrijpen onder de termen ‘agogie(k)’ en ‘agogisch handelen’ ons misschien al verder op weg helpen. Maar ook dat is niet zo eenvoudig. In de literatuur verdwaal je soms in definities en begrippen. Men heeft het over pedagogie, andragogie, sociale (ped)agogie, agologie, geronto-agogie, agogiek met een k, agogie zonder k... en soms is er ook verwarring omdat men in Nederland en Vlaanderen aan dezelfde begrippen een andere invulling geeft. Zelfs agogen vinden het soms moeilijk om de precieze inhoud van hun job uit te leggen. Een groep agogen ging daarom zelf op zoek naar een goede omschrijving van de agogische identiteit. Ze geven in hun boekje *Typisch agogisch* (Feij et al., 2006) een treffend voorbeeld van hoe buitenstaanders naar agogisch werk kijken:

‘Een directeur van een instelling voor kinderpsychiatrie liep met de tuinman over het terrein van de organisatie. Het was prachtig lenteweer en de tuinman vertelde honderduit over zijn plannen. Toen ze langs de afdelingen liepen, zagen zij een aantal kinderen lekker buiten spelen. Op enige afstand zat de groepsleidster in een gemakkelijke tuinstoel, oenschijnlijk van de zon te genieten. De tuinman zei: “Dat is gemakkelijk je brood verdienen”, waarop de directeur antwoordde: “Nou, misschien is het wel zo dat juist omdat die groepsleidster daar nu zo zit, dat deze kinderen lekker spelen”.’

De reactie van de tuinman toont aan dat hij niet begrijpt wat de job van een agoog inhoudt. Wellicht heeft dat te maken met de grote diversiteit in het werk en het feit dat een agoog vooral ingrijpt in het gewone, dagelijkse leven

en daardoor minder opvalt. Het antwoord van de directeur toont aan dat het gewone en het alledaagse tegelijk het uitzonderlijke omvat:

‘De agoog geeft steeds opnieuw vorm aan het alledaagse, juist voor die mensen voor wie het alledaagse niet zo gewoon is’ (Feij et al., 2006).

Joni is een meisje van tien jaar. Ze werd door haar ouders ernstig verwaarloosd en verblijft sinds kort in een leefgroep (residentiële jeugdhulp). Joni is vaak druk en luid waardoor ze soms genegeerd en ook uitgesloten wordt door de andere kinderen. Elke dag wordt er voor het avondeten een spelletje gespeeld met een klein groepje kinderen. Wanneer je denkt als de tuinman, dan zie je enkel het spel op zich. Wanneer je verder kijkt, dan zie je dat het spel bewust kan worden ingezet om Joni sociale vaardigheden aan te leren.

*‘When you can’t change the direction of the wind, adjust your sails’
(Harriet Jackson Brown Jr.).*

Veranderen is een heel belangrijk begrip binnen de agogie(k) en dus ook in de orthopedagogie(k). De agogiek is de leer van het doen veranderen van mensen: hoe kunnen we anderen ondersteunen bij hun verandering? Hoe kunnen we onze professionele beïnvloeding zo aanwenden dat we de kwaliteit van leven van de ander verbeteren?

In dit hoofdstuk willen we, net als het groepje agogen, inzoomen op wat ‘typisch agogisch’ is. We streven daarbij geen volledigheid na maar selecteren informatie die waardevol kan zijn om als orthopedagoog ‘mee te nemen’.

Eerst verhelderen we de begrippen agogie en agogiek. Daarna behandelen we de sleutelbegrippen en de richtinggevende kenmerken van het agogisch handelen. We bekijken ook hoe de professionalisering van het agogisch handelen tot stand kwam. Tot slot komen de aanknopingspunten (exagogiek, anagogiek en katagogiek) van de agogische interventie en de drie niveaus van agogisch ingrijpen (micro, meso en macro) aan bod.

2. WAT IS AGOGIE(K)?

Wat is agogie(k)? Wat moet men zich bij een agoog voorstellen? Wat houdt het werk van een agoog precies in? Wanneer we die vragen stellen, komt er meestal geen antwoord. De agoog geniet vaak nog weinig bekendheid.

Het begrip ‘pedagogiek’ is vaak beter bekend. Meestal weet men wel dat dit gaat over het begeleiden van kinderen, het opvoeden, de opvoedkunde. ‘Pedagogiek’ draagt de term ‘agogiek’ al in zich en reikt ons dus de handvatten aan om het begrip ‘agogiek’ te ontleden (Bobbink et al, 2005). ‘Ped-’ komt van het woord *pais* wat kind betekent. Agogiek is afgeleid van de Griekse begrippen *agogos* (hij die leidt, de gids, de bestuurder) en *agein* (leiden, voeren, besturen, ergens heen brengen). Vrij vertaald zouden we dus kunnen zeggen:

DEFINITIE

AGOGIEK is de wetenschap met betrekking tot het begeleiden (of beter nog: ondersteunen) van mensen.

Een agoog is dan een ‘veranderaar’, ‘iemand die anderen begeleidt om hen door middel van hun eigen handelen tot gedragsveranderingen te laten komen (Winkelaar, 2004).

Er is een hele waaier aan **agogische beroepen**: opbouwwerkers, jeugdhulpverleners, maatschappelijk werkers, psychotherapeuten, psychologen... Daarnaast kunnen we ook beroepen met een agogisch karakter onderscheiden. Daarin staat een andere taak centraal maar speelt het agogische een (steeds belangrijker wordende) rol. Denk maar aan het beroep van de huisarts, de verpleegkundige of de leraar (Winkelaar, 2004).

3. DOEN VERANDEREN: 'THEORY OF CHANGING'

Wanneer we inzoomen op 'begeleiden' van mensen, dan kunnen we niet om de term **'veranderen'** heen. Meestal gebeurt 'veranderen' spontaan, onbewust en niet doelgericht. Je verandert als het ware langs je neus weg terwijl je speelt, leert, werkt, babbelt, kijkt, reist... Mensen veranderen elkaar dagelijks, gewoon, door samen te leven en samen dingen te doen.

We kunnen twee betekenissen onderscheiden aan het woord 'veranderen' (Brinkman, 2004). Dat kan het best geïllustreerd worden aan de hand van een voorbeeld. Wanneer je de zinnen 'Ik ben na onze discussie van mening veranderd' en 'Ik verander de inrichting van mijn kamer' vergelijkt, dan merk je een belangrijk verschil op. In de eerste zin is het onderwerp van de zin (ik) zelf veranderd. Het werkwoord veranderen wordt onovergankelijk gebruikt. Het betreft het *anders worden*. In de tweede zin wordt het werkwoord 'veranderen' in overgankelijke zin gebruikt: niet het onderwerp maar iets anders (het lijdend voorwerp: de inrichting van de woonkamer) verandert. We spreken nu niet meer van 'anders worden', maar wel van het *anders maken of doen veranderen*.

Net door de focus op dat *helpen veranderen* onderscheidt de agogiek zich van andere sociale wetenschappen. Donkers (Brinkman, 2004) spreekt in dat verband dan ook over de *theory of changing* en niet zozeer over een *theory of change* zoals de ontwikkelingspsychologie of de sociologie. Terwijl die laatste wetenschappen vooral inzoomen op veranderingen ten gevolge van spontane veranderingsprocessen waarmee we allemaal te maken krijgen, zoals de kop-pigheidsfase of de puberteit, richten agogen zich op veranderingsprocessen die heel bewust en doelgericht worden opgezet. Ze hebben expliciet de bedoeling om iemand te veranderen.

De volgende voorbeelden tonen aan hoe opvoeder-begeleiders een ondersteunende rol kunnen opnemen bij veranderingsprocessen.

Laura werkt als gezinsbegeleidster. Ze begeleidt gespreksgroepen voor ouders van jongeren met een verslavingsproblematiek met als doel hun draagkracht te versterken.

Elias is opvoeder-begeleider in leefgroep De Ster. De leefgroep biedt een integrale ondersteuning aan kinderen tot 18 jaar in een verontrustende leefsituatie. Het is maandagavond. Er zijn acht jongeren aanwezig in de leefgroep. Elias zit met een van hen, Leo, in de zetel. Ze kijken samen een film. Manon, een andere jongere, speelt op de Playstation, maar haar 'schermtijd' is op. Elias vraagt haar vriendelijk om ermee te stoppen. Manon reageert niet op zijn vraag. Na de derde vriendelijke opmerking vraagt Elias Manon met aandrang om te stoppen met spelen. 'Ja,' zegt Leo, 'luister nu toch gewoon eens naar Elias!' Op dat moment loopt Manon in de richting van Leo en begint hem te schoppen. Samen met een andere opvoeder probeert Elias Manon te stoppen. Ze houden haar vast zodat ze Leo geen pijn meer kan doen. Daarna gaan ze samen naar een andere ruimte. Elias geeft Manon even de tijd om tot rust komen. Daarna begint hij een gesprekje over haar gedrag en haar boze gevoelens.

Silke loopt stage in een leefgroep voor volwassenen met een verstandelijke beperking. Een van de bewoners, Gilbert, snoept ontzettend graag. Op woensdag mag hij snoep kopen. Hij besteedt er bijna al zijn zakgeld aan. Na twee dagen is alles op en de rest van de week zit Gilbert op hete kolen om nieuw snoepgoed te kopen. Silke zou er graag iets aan veranderen. Ze wil daar met Gilbert aan werken. Ze besluit om haar idee voor te stellen op de teamverandering.

4. MET OF ZONDER K?

Het is je misschien al opgevallen dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen agogie en agogiek. Hoewel er slechts één letter verschilt, gaat het over een belangrijk onderscheid.

DEFINITIE

AGOGIE of het agogisch handelen staat voor 'de intentionele, niet-wederkerige beïnvloeding door één of meerdere personen gericht op een wenselijk geachte wijziging, door de cliënt ervaren als welzijnsbevordering' (ten Have, 1973).

'**AGOGIEK**', zo schrijft Koffeman (1976), 'is een verzamelnaam voor de leer van het leiden, begeleiden van mensen, ongeacht hun leeftijd, op een beroepsmatige manier'.

Winkelaar (2004) omschrijft het als volgt:

DEFINITIE

'**AGOGIEK** is de leer die aanwijzingen en richtlijnen geeft voor de manier waarop individuele personen, groepen, organisaties en samenlevingsverbanden kunnen worden begeleid in veranderingsprocessen. Het gaat er daarbij om, dat die begeleiding plaatsvindt vanuit de situatie waarin de betrokkenen zich bevinden en dat zij mogelijkheden krijgen aangereikt om zoveel mogelijk zelf te handelen teneinde tot de gewenste verandering te komen.'

Merken jullie het verschil op? Terwijl in de definitie van agogie de klemtoon wordt gelegd op het handelen of de begeleidingspraktijk merk je dat agogiek wijst op de wetenschappelijke benadering, de wetenschap, de leer. De agogiek zal veranderingsprocessen en de beïnvloeding ervan dus op een wetenschappelijke manier bestuderen. Vanuit onderzoek en theorievorming geeft de agogiek richtlijnen en aanbevelingen voor het agogisch handelen.

Het onderscheid tussen ‘-giek’ (de wetenschap) en ‘-gie’ (het handelen, de praktijk) geldt vanzelfsprekend ook voor de begrippen pedagogie(k) en orthopedagogie(k).

5. DRIE SLEUTELBEGRIPPEN VAN HET AGOGISCH HANDELEN

We zoomen even in op de definitie van Winkelaar (2004) en staan stil bij de door hem naar voren geschoven sleutelbegrippen van het agogisch handelen.

5.1. VERANDEREN OF BEÏNVLOEDEN

Hier hadden we het al over. Het gaat over het doen veranderen, gelinkt aan de *theory of changing*. Het betreft het beïnvloeden in een richting die de betrokkene zelf wenst, waardoor de zelfbeschikking en de autonomie worden vergroot. Een agoog helpt anderen in hun veranderingsproces. Een ‘totale vorming’, de mens als een afgewerkt pakketje, bestaat niet. We gaan uit van het idee van ‘de eeuwig durende opvoeding’ en ‘permanente educatie’.

5.2. HANDELEN

Handelen betekent volgens Winkelaar (2004) niet hetzelfde als gedrag. **Gedrag** duidt op wat mensen concreet doen, op wat je ziet en dus kan *observeren*. Ook wat mensen instinctief of impulsief doen is gedrag. Bij handelen gaat het om wat mensen bewust doen, het betreft het optreden van mensen waarin volgens Langeveld (Ruijssenaars et al, 2017) ‘een denkmoment’ zit. Ook minder observeerbare aspecten zoals gedachten, gevoelens, intenties en drijfveren maken deel uit van het handelen. Als je wilt ‘doen veranderen’ is het belangrijk naar het **handelen** te kijken: naar de motieven, de redenen en de betekenissen. Als hulpverlener ga je dan, via *dialog*, op zoek naar de

betekenis die achter zichtbaar gedrag kan schuilgaan: Welke vraag stelt een persoon met bepaald gedrag?

Het is de laatste werkdag van Fien. Fien werkte vijf jaar in een leefgroep voor jongeren die kampen met gedrags- en emotionele problemen. Een van hen is Jasper. Tijdens haar afscheidsfeestje gaat Fien naar het toilet. Ze ziet Jasper in de gang. Ze lacht naar hem maar Jasper komt plots naar haar toe en spuwt haar in het gezicht.

Tot haar ontzetting verneemt Sara dat de pasgeboren kuikentjes die ze gisteren nog had bewonderd op haar stageplaats, deze ochtend door de tuinman levenloos werden aangetroffen bij de vijver. Een rondvraag leert dat Jon, een jongen van 12 jaar, die er in een leefgroep verblijft, de eendjes heeft gedood. Van haar stagementor leert Sara dat kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik zich relatief vaker schuldig maken aan dierenmishandeling. Het mishandelen van een dier vervult dan de functie van ‘ventiel’ (Janssen, 2012) of nog anders geformuleerd: ‘Woede is het verlangen om pijn met gelijke munt terug te betalen’.

5.3. EMANCIPATIE OF EMPOWERMENT ALS DOEL

Er is een oud gezegde dat luidt: ‘Geef een man een vis en je voedt hem voor een dag. Leer een man hoe te vissen, en hij kan zichzelf een leven lang voeden.’

Uiteindelijk is het je doel om mensen te leren zichzelf te veranderen. Je hoort vaak dat je mensen in hun kracht moet zetten. In feite kan dat niet. Wat je wel kan doen is mensen ondersteunen om hun krachten te (her)ontdekken. Je geeft ze als het ware een raketje mee zodat ze zelf kunnen vliegen. Het is belangrijk dat mensen hun handelingsmogelijkheden verruimen. Zo staan ze sterk om het hoofd te bieden aan alle uitdagingen van onze altijd maar veranderende samenleving. Ook worden ze daardoor minder afhankelijk van anderen. Ze maken zelf uit wat voor hen belangrijk is en staan zo sterker in het leven, met meer power.

De organisatie Kompanjon in Gent zet zich in voor gelijke onderwijskansen en meer inclusie van maatschappelijk kwetsbare gezinnen. In hun missie lezen we het volgende: 'Kompanjon wil kansarme kinderen kansrijker maken via studie- en opvoedingsondersteuning aan huis. Kompanjon gaat uit van de kracht die bij alle betrokkenen aanwezig is: bij de kinderen, bij de ouders, bij de coaches.' *Empowerment* is er een van de kernwaarden: 'Tijdens het proces spreken we de ouders aan op hun betrokkenheid waardoor de onderwijskansen van de kinderen verhogen. Kompanjon kiest bewust voor een relatief korte maar intensieve periode van ondersteuning, die in het teken staat van betrekken en sterker maken van de ouders.'

Die missie illustreert dat de dialoog met betrokkenen kenmerkend is voor de (ortho)(ped)agogische aanpak van problemen. De hulpverlener stelt zich niet op als de expert die het wel weet, maar moet zich in principe overbodig maken. De expert lost het niet op, maar zal het vermogen om het zelf aan te pakken versterken (Ruijssenaars et al, 2017).

6. RICHTINGGEVENDE KENMERKEN VAN HET AGOGISCH HANDELEN

Niet elk veranderingsproces dat mensen opzetten kan je *agogisch* noemen. Reclamemensen, politici, artsen, kunstenaars... velen onder hen proberen bij anderen een veranderingsproces op gang te brengen. Maar is hun aanpak daarom ook agogisch?

Brinkman (2004) beschrijft een aantal kenmerken van het agogisch handelen. Het is volgens hem echter onmogelijk om 100% exact af te bakenen wat agogisch handelen is en wat niet. Hij omschrijft die kenmerken dus als 'eerder richtinggevend' en 'niet absoluut'.

6.1. PSYCHOSOCIALE VERANDERING

Het betreft een psychosociale verandering. Psyche slaat op alles wat je bezighoudt, wat je denkt, voelt en wilt. Sociaal slaat op de onderlinge verhoudingen tussen mensen. De samenvoeging is bedacht omdat het psychische en het sociale niet goed van elkaar te onderscheiden zijn. Ze beïnvloeden elkaar voortdurend.

COVID-19 creëerde niet alleen een gezondheids crisis maar ook een welzijns crisis. De impact op het psychosociale welzijn van mensen was groot. Heel wat instanties hebben dan ook initiatieven genomen om burgers en hulpverleners psychosociale ondersteuning te bieden.

6.2. DOELGERICHT

De verandering komt niet toevallig tot stand maar is vooraf bedacht en gepland. Agogisch handelen is methodisch handelen.

Janna is een alleenstaande moeder met drie jonge kinderen. Het opvoeden van haar kinderen valt haar zwaar. De drie papa's zijn buiten beeld. Janna vindt het moeilijk om grenzen te stellen. Er zijn geen regels in huis waardoor iedereen kan doen en laten wat hij wil.

Vooraf met haar jongste zoontje Julius (3 jaar) heeft Janna haar handen vol. Het is een ondernemend jongetje met veel energie dat veel aandacht vraagt. Haar zoon William is 5 jaar. Hij heeft een eigen willetje en pest regelmatig andere kinderen in de klas. Hij wordt 's middags door moeder opgehaald van school maar klaagt dat hij moet stappen. Hij wil gedragen worden of in de buggy van zijn broertje zitten.

Dochter Mira is 12 jaar. Ze toont al veel interesse in jongens en praat met haar vriendinnetjes veel over seks. Janna weet daar geen raad mee. Vaak komt Mira te laat thuis. Janna weet dan niet waar ze uithangt. Wanneer Janna er wat van zegt, wordt zij uitgescholden. Het loopt in dat soort situaties meestal uit op heen-en-weergeschreeuw waar de kleine jongens getuige van zijn.

Janna vindt het moeilijk om de aandacht te verdelen over de drie kinderen en ze te bieden wat ze nodig hebben. Ze voelt zich vaak moe en het gebeurt regelmatig dat zij niet in staat is om te koken voor de kinderen en voor hen te zorgen. Dan haalt moeder een grote zak frieten of eten de kinderen een zak chips. Behalve Mira, die belang hecht aan haar uiterlijk, zien de kinderen er onverzorgd uit. De school geeft aan dat William regelmatig onfris ruikt, te krappe schoenen draagt en kleding draagt die niet seizoensgebonden is. De jonge kinderen worden een keer per week gewassen (Foolen et al, 2011).

Louise is een ambulante gezinsondersteuner. Zij ondersteunt het gezin van Janna. Louise neemt eerst de tijd om samen met Janna alle problemen waarop ze botst in kaart te brengen. Daarna stellen ze samen drie doelen op:

- doel 1: de huurachterstand is opgelost. Het gezin is aangemeld voor schuldbemiddeling.
- doel 2: de kinderen gaan naar school en hebben een vrijetijdsbesteding.
- doel 3: Janna biedt de kinderen een dagelijkse routine en structuur.

6.3. SYSTEMATISCH

Er wordt stap voor stap via een planmatige manier aan verandering gewerkt.

6.4. BEWUST

Over elke stap wordt bovendien heel goed nagedacht. Elke stap wordt bewust gekozen. Alle betrokken personen weten ook aan welke verandering gewerkt wordt en waarom.

Laat ons even terug naar het gezin van Janna gaan. Hoe kan Louise samen met Janna werken aan de opgestelde doelen? Hoe kunnen ze samen verdere stappen zetten?

Na een eerste periode (twee weken) waarbij de problemen van het gezin opgesomd worden, en een fase (acht weken) waarbij Louise Janna helpt om orde te krijgen in de grootste chaos (bv. vuilniszakken weg, ongedierte bestreden, dagelijkse routine geïnstalleerd), verschuift de focus van Louise vanaf week 11 meer naar de relatie van Janna met haar kinderen. Louise houdt als gezinsondersteuner de vinger aan de pols (Foolen et al, 2011).

WEKEN	LEERFASE	OPVOEDING
Week 11-12	Er worden algemene huisregels opgesteld.	Janna stelt onder begeleiding van Louise een aantal algemeen geldende regels op: <ul style="list-style-type: none"> • niet schreeuwen • elkaar uit laten praten • wachten op je beurt Janna bespreekt dit met de kinderen in aanwezigheid van Louise.
	Hoe kunnen straffen en beloningen worden ingezet?	Janna bedenkt samen met Louise mogelijkheden tot straffen en belonen (zowel materieel als immaterieel) wanneer de kinderen zich (niet) aan de regels houden. Vb. Julius: Straf: 3 minuten op de trap zitten. Beloning: knuffel, kus, high five, sticker
Week 13-14	Voortonen, en positief benaderen	Louise benadert de kinderen op een positieve manier en vertelt Janna dat zij kan observeren. Louise geeft de kinderen complimentjes. "Dat heb je mooi gekleurd, netjes binnen de lijnen." "Ik heb gezien dat jij mama erg goed geholpen hebt bij het afruimen van de tafel. Goed gedaan"
	Uitvoeren door moeder zelf	Louise vertelt Janna dat het nu haar beurt is. De komende weken zal Louise Janna zelf de touwtjes in handen geven. Wanneer Janna vergeet te anticiperen op situaties die zich lenen voor straffen of belonen, benoemt Louise dit naar Janna toe en ondersteunt haar wanneer dit nodig is
...		
Week 19-20	Vinger aan de pols	In deze periode observeert Louise of Janna invulling kan geven aan haar ouderschap

Tabel 1.1. Illustratie systematisch en bewust handelen

Bron: Foolen et al, 2011

6.5. GEWENST DOOR DE BETROKKENEN, VRIJWILLIG

Idealiter staan alle betrokkenen achter de verandering. De verandering is vrijwillig. Dat is niet altijd het geval. Hulpverlening speelt zich soms ook af binnen een context van dwang.

Zo word je als dakloze misschien gedwongen om hulp te gaan zoeken omdat het te koud is of zo wordt een minderjarige jongen uit huis geplaatst bij een verontrustende thuissituatie. Soms legt de hulpverlening zelf ook dwang op door bijvoorbeeld voorwaarden te koppelen aan maatregelen. Het OCMW kan bijvoorbeeld de uitkering van het leefloon van een druggebruiker koppelen aan een aantal voorwaarden.

6.6. NIET WEDERZIJD

De relatie is asymmetrisch. Dat staat tegenover een symmetrische relatie die gebaseerd is op gelijkheid. In een complementaire relatie (= asymmetrische relatie) nemen de betrokkenen een verschillende positie in. Er is sprake van iemand die wenst te veranderen en iemand die de verandering mee helpt realiseren. Het is de agoog die iemand anders helpt om te veranderen.

Voorbeelden van complementaire relaties zijn de relaties tussen ouder en kind, tussen leerkracht en leerling, tussen arts en patiënt en dus ook tussen agoog en cliënt.

Opgelet: dat betekent niet dat er geen gelijkwaardigheid is. Die is er zeker wel, alleen nemen de twee partijen een andere positie in.

6.7. BEROEPSMATIG

We spreken pas van een agogische interventie wanneer degene die ‘doet veranderen’ dat doet vanuit zijn professionele positie of zijn beroep. Dat betekent niet dat hij daarvoor betaald moet worden. In vele sectoren wordt in grote mate een beroep gedaan op vrijwilligers. Natuurlijk zijn die mensen ook agogisch bezig: ze zijn degenen die helpen veranderen. Dat is op dat moment hun taak.

In het welzijnswerk draait de werking van Tele-Onthaal bijvoorbeeld volledig op vrijwilligers, ondersteund door professionals. Ook in het jeugdwerk (jeugdbewegingen, speelpleinwerking...) en in het forensisch welzijnswerk (bv. bij het bezoeken van gevangenen, maar ook bij bemiddeling tussen dader en slachtoffer) zijn veel vrijwilligers actief.

6.8. WAARDEGEBONDEN

In een vak als biologie leer je bijvoorbeeld om de onderdelen van een cel of van een stelsel in je lichaam te benoemen of te omschrijven. In dat geval word je gevraagd om een situatie te beschrijven zonder een oordeel te geven. Biologie is een *descriptieve* wetenschap. Als ortho(ped)agoog is het onmogelijk om waarde vrij te handelen. Je werkt immers met mensen en je wilt hen zo goed mogelijk ondersteunen. Je vertrekt daarbij vanuit bepaalde waarde kaders (bv. inclusie, burgerschap, empowerment...). Agogiek wordt gerekend tot de *prescriptieve* wetenschappen. Een prescriptieve wetenschap beschrijft een ideale situatie en is dus waarde gebonden.

REFLECTIE

In welke van de volgende situaties kunnen we, rekening houdend met de richtinggevendende kenmerken, spreken van agogisch handelen en waarom (niet)?

Anna is 32 jaar. Ze heeft twee kleine kinderen, Ans (4 jaar) en Julia (2 jaar). Anderhalf jaar geleden verloor ze haar moeder Agnes. Agnes was een half jaar ziek. Voor ze stierf vertelde ze Anna dat ze het zo moeilijk had met het feit dat ze haar kleinkinderen niet zou zien opgroeien.

Anderhalf jaar na de dood van haar moeder is het voor Anna nog steeds moeilijk om weer haar oude leven op te pikken. 's Nachts kan ze niet slapen. De huisarts schreef haar slaappilletjes voor maar ze neemt die niet in. Overdag heeft ze het moeilijk om haar focus te behouden. Op het werk laat ze steken vallen en de zorg voor haar kinderen valt haar zwaar. Ze verliest heel snel haar geduld en roept op de kinderen. Vaak gaat ze in het weekend gewoon op bed liggen en staart ze voor zich uit. Haar man neemt bijna alle huishoudelijke taken voor zijn rekening en ook de zorg voor de kinderen komt hoofdzakelijk bij hem terecht. In het begin kwamen de vrienden van Anna nog regelmatig langs maar na een tijdje bleven ze bijna allemaal weg. Enkel John belt haar nog bijna dagelijks op. Hij komt ook wekelijks langs met taart. Hij heeft Anna ingeschreven voor een yogacursus die ze samen kunnen volgen.

Peter (45 jaar) woont samen met zijn vrouw Jenny (39 jaar) en zijn twee kinderen Axelle (12 jaar) en Lisa (9 jaar). Peter is al vier jaar werkloos. Elke dag gaat hij rond de middag naar het buurtcafé en meestal komt hij 's avonds laat met een stuk in zijn kraag thuis. Zijn alcoholgebruik veroorzaakt niet alleen hooglopende ruzies tussen vader en moeder, maar ook grote financiële problemen. Moeder maakt zich ernstige zorgen omdat ze al drie maanden de huur niet heeft kunnen betalen. Op dit moment runt Axelle het huishouden. Dat stemt moeder wel blij maar tegelijkertijd voelt ze dat ze niks meer te zeggen heeft over haar oudste dochter. Axelle weigert naar haar te luisteren en doet gewoon haar zin. Heel vaak komt ze laat in de nacht thuis. Via de school van de kinderen wordt aan het CLB gesignaleerd dat er verschillende problemen zijn in het gezin. Hulpverlening wordt opgestart. Een gezinsbegeleider stelt samen met de gezinsleden en andere betrokken instanties een plan op met langetermijndoelen en kleinere werkdoelen.

7. DE PROFESSIONALISERING VAN HET AGOGISCH HANDELEN

Aan het eind van de negentiende eeuw begon de industrialisering van onze samenleving. Het was de tijd van Pieter Daens, waarbij mannen, vrouwen en kinderen in (textiel)fabrieken gingen werken. Arbeid werd in toenemende mate uitgevoerd door machines. De industrialisatie zette onder andere de volgende twee maatschappelijke veranderingen in beweging (Brinkman, 2004).

7.1. ONTWIKKELING VAN WETENSCHAP EN TECHNIEK

Voor de industrialisatie was het leven van volwassenen duidelijk uitgestippeld in vaste patronen. Met wat men van thuis uit en op school geleerd had, kon men gemakkelijk een heel leven onder de kerktoren leiden. De ontwikkeling van wetenschap en techniek veranderde de maatschappij echter zo ingrijpend en in zo'n razendsnel tempo dat ook volwassenen hun handelen voortdurend moesten bijstellen (Brinkman, 2004).

7.2. STIJGENDE INDIVIDUALISERING

Voor de industrialisatie leefden mensen ook in vrij kleine, besloten gemeenschappen met heel duidelijk voorgeschreven normen, waarden en regels. De gemeenschap vertelde je wat je moest doen en laten. Er werd helemaal niet zo sterk nagedacht over opvoeden: kinderen namen de manier van opvoeden (en leven) vaak over van hun ouders, geruggensteund door traditie (het traditionele gezin als hoeksteen van de samenleving), sociale controle en de macht van de kerk.

Die beide veranderingen in de maatschappij beïnvloedden ook elkaar. Volwassenen moesten zich niet alleen voortdurend aanpassen aan nieuwe situaties, het ontbrak hen ook aan duidelijke voorbeelden, richtlijnen en kaders over hoe ze zich precies moesten aanpassen. Als reactie daarop organiseerde de maatschappij hulp en begeleiding aan (jong)volwassenen, na en buiten de school, in het zogenaamde ‘welzijnswerk’. Aanvankelijk berustte het welzijnswerk op vrijwilligerswerk, het zogenaamde liefdadigheidswerk of caritatief werk. De opkomende industrialisatie leidde ook tot het ontstaan van meer beroepen en toenemende specialisaties. Dat proces vond eerst plaats in de materiële productie; daarna volgden andere sectoren zoals onderwijs, verpleegkunde en welzijnswerk. Taken die vroeger door de gemeenschap werden gedaan, werden nu verricht door daarvoor opgeleide professionals.

Als gevolg van die *professionalisering* kreeg het welzijnswerk een eigen functie in de samenleving. Het aantal beroepskrachten en organisaties nam toe. Er ontstonden niet alleen beroepsopleidingen maar ook beroepsorganisaties en beroepscode. Ervaring en kennis werden uitgewisseld. Beroepskrachten hielden zich bezig met specifieke doelgroepen en problematieken: het agogische werkveld. Ondanks grote verschillen tussen de werkvelden viel een grote overeenkomst op: binnen elk van die werkvelden stond – je kan het vast al raden – verandering centraal en stonden professionals in voor het ondersteunen van veranderingsprocessen. Dat wordt zoals eerder gesteld agogisch handelen of agogie genoemd. We spreken over *agogische werkvelden* en *agogische beroepen* (Brinkman, 2004). Het agogische werkveld bestaat voornamelijk uit vorming en welzijn. Het orthopedagogische werkveld komt aan bod in hoofdstuk 2.

8. HET VERTREKPUNT VAN HET AGOGISCH HANDELEN

In vakliteratuur worden soms verschillende termen gebruikt om het beginpunt van de agogische interventie aan te duiden.

8.1. EXAGOGIEK OF CURATIEF AGOGISCH WERK

De situatie van waaruit wordt vertrokken, wordt als problematisch ervaren. Men zal de situatie proberen te verbeteren. Het gaat om *hulpverlening*.

Rozie heeft als slachtoffer van seksueel misbruik last van angstaanvallen. Ook kan ze moeilijk slapen. Sinds kort gaat ze wekelijks naar een therapeut om over haar ervaringen te praten.

8.2. ANAGOGIEK OF POSITIEF AGOGISCH WERK

De uitgangssituatie wordt min of meer als normaal of gewoon ervaren. Het is de bedoeling om verdere ontwikkelingen op gang te brengen, te verbeteren. Het gaat om *vorming*.

Een hoofdopvoeder geeft zijn team een vorming rond het herkennen van signalen van seksueel misbruik.

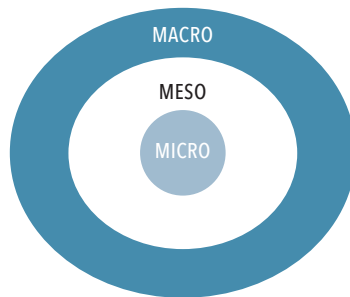
8.3. KATAGOGIEK OF PREVENTIEF AGOGISCH WERK

Men wil de huidige situatie behouden. Daartoe zal men *preventie* opzetten.

‘Eerst bla bla, dan boem boem’ was ooit de slogan van een voorlichtingscampagne voor jongeren. Door dergelijke campagnes op te zetten wilde men jongeren aanzetten om veilig te vrijen.

9. NIVEAUS VAN VERANDERINGSPROCESSEN

In de definitie van agogiek van Winkelaar komt duidelijk naar voren dat de agogische beïnvloeding betrekking kan hebben op verschillende niveaus. Het kan de beïnvloeding van een individu, van een groep mensen, van een organisatie of van (een deel van) de samenleving betreffen (Winkelaar, 2004) (Kuiper & Zijsling, 2012).

Figuur 1.1. De drie niveaus van veranderingsprocessen.

We bespreken de drie niveaus.

9.1. MICRONIVEAU

Micro betekent 'klein'. Begeleiding op microniveau kenmerkt zich door een gering beïnvloedingsspectrum: je werkt met **een individu** of een **kleine groep**, bijvoorbeeld individuele begeleiding of het begeleiden van een gezin. Je biedt je cliënt directe hulp bij sociale, psychologische of lichamelijke problemen.

- Louise helpt Janna bij het opstellen van een plan. Samen pakken ze de problemen waarop ze botst bij het opvoeden van haar kinderen aan.
- Marianne helpt Elsie met haar huiswerk. Marianne is opvoeder bij een residentiële voorziening in de jeugdhulp.
- Andere voorbeelden: ondersteuning bij rouwverwerking, financiële problemen, huiselijk geweld of drank- en drugsmisbruik.

9.2. MESONIVEAU

In het woord ‘mesoniveau’ zit de term ‘meso’ en dat betekent ‘midden’. Als je denkt aan agogisch handelen op het mesoniveau, dan moet je denken aan de hulpverlening aan of de vorming van een groep of organisatie of de begeleiding van hulpverleners.

Onder een **groep** verstaan we een verzameling van mensen die elkaar kennen, (al dan niet tijdelijk) met elkaar omgaan en van wie je ziet dat ze bij elkaar horen: gezinnen, teams, klassen, leefgroepen...

Organisaties zijn vaak groter en anoniemer dan groepen. Ze kennen elkaar ‘vanop afstand’. Hun communicatie is formeler. Bij een organisatie spelen ook een aantal (hiërarchische) structuren en bepaalde regels een rol.

Werken op het mesoniveau houdt in dat je niet alleen *met* de cliënt werkt, maar ook *voor* de cliënt door ervoor te zorgen dat goede hulpverlening mogelijk is. Problemen die een cliënt op mesoniveau kan hebben, zijn dikwijls problemen met organisaties of met de omgeving in de ruimere zin. Die problemen zijn dan ook vaak de aanleiding om contact op te nemen met een derde partij.

- Arne helpt Brecht en Nele met hun schuldbemiddeling. Omdat er een conflict is tussen het gezin en het OCMW, gaat hij praten met de mensen van het OCMW.
- In een leefgroep voor personen met een verstandelijke beperking wordt elke maand een bewonersvergadering georganiseerd.
- Andere voorbeelden: problemen op het werk of op school, ruzie met het netwerk...

9.3. MACRONIVEAU

In het begrip ‘macroniveau’ zit het woordje ‘macro’ en dat betekent ‘groot’. Wanneer we spreken over agogische beïnvloeding op het macroniveau dan gaat het over de beïnvloeding van **(sectoren binnen) de samenleving**. Het betreft doorgaans een grotere, anonieme groep van mensen die een of ander gemeenschappelijk kenmerk hebben, bijvoorbeeld de ‘jeugd’, de ‘allochtonen’... Het is niet helemaal duidelijk wie tot de groep behoort en de samenstelling van de groep verandert voortdurend.

Hulpverleners nemen op dit niveau vooral een *signaalfunctie* op. Ze signaleren bijvoorbeeld dat de werkloosheid of de armoede toeneemt, dat er te veel wachtlijsten zijn en dat veel cliënten daardoor in de problemen komen. Door het signaleren van macroproblemen wordt de cliënt niet rechtstreeks geholpen. Toch is de signaalfunctie belangrijk. Door het zichtbaar maken van bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen en door die door te geven aan je organisatie, koepel, gemeente of verantwoordelijke politici... kan je indirect bijdragen aan verbetering. Zo kunnen er nieuwe projecten worden gestart, kan er geld worden vrijgemaakt voor opleiding of training of kan de wet- en regelgeving worden aangepast. Dus: je helpt je individuele cliënt niet direct, maar indirect bewijs je de groep cliënten wel een grote dienst.

Op Sociaal.Net, het wegplatform voor sociale professionals, kan je vaak artikels vinden waarbij professionals problemen signaleren of de kat de bel aanbinden:

‘Jeugdwelzijnswerkers vragen grotere (covid)bubbels’
‘Inclusie betekent in Vlaanderen nog vaak: trek je plan’
‘Het probleem in de jeugdhulp is plaatstekort’

Uit een onderzoek (Movisie, 2019) bij sociaal werkers in Nederland blijkt dat ze zich vooral toespitsen op het tussenkomen op microniveau. Het interveniëren op mesoniveau en macroniveau krijgt vaak minder aandacht. Men zou het vaak moeilijk vinden om mogelijkheden te zien op die niveaus. Soms is er ook handelingsverlegenheid om structurele problemen te signaleren en te agenderen. Laat handelingsverlegenheid je niet in de weg staan om verder te kijken dan het microniveau.

10. SAMENGEVAT

AGOGISCH HANDELEN =

- (WAT)** een vrijwillige, gewenste verandering in het handelen op psychosociaal vlak
- (WIE)** van personen als individu, in groep, in een organisatie of als lid van een groter samenlevingsverband
- (HOE)** op een doelgerichte, systematische, bewuste en professionele manier via hulpverlening, vorming, preventie
- (WAAROM)** met empowerment als doel
-
-